

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze ||| Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu. la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 15 Juniu 1890.

Nr. 18.

Partea besericésca.

**Cine represênta beseric'a gr. cat. cá actoru
si cá inctu in cause procesuale?**

Cu privire la acêsta întrebare de unu tîmpu in
côce observându-se divergintie de păreri între judii
forurilor civile, este neaperatu de lipsa, se ne pron-
nuciamu si noi in acêsta cauza, pentru cá organele
nôstre besericesci si mîai cu sêma curatoratele se se
scie orientá in o afacere atátu de momentósa.

Inainte de a deslegá întrebarea pusa, este de
lipsa se lámurimu deplinu statulu cestiunei.

Cáandu vorbimu de reprezentarea besericeii in
cause procesuale, noi intielegemu reprezentarea singu-
rateceloru comune gr. cat. cu privire la averea lor
in bani, naturatie, realitáti si in diferite drepturi.

Restrîngêndu-se insemnarea cuvîntului *beserica* la
denotarea *comunei besericesci* si respective a *averei
besericesci* din ace'a cômuna, sustienemu cá celu
pucinu in archidiecec'a nôstra, *comun'a besericésca
trebuie se fia reprezentata in tóte afacerile interne si
esterne prin curatoratulu besericescu*; ceea-ce se vede
apriatu din paragrafulu 22. *alu statuteloru pentru
administrarea averiloru besericesci si scolastice*, unde
se dice: „*Curatoratulu besericescu constitue represen-
tant'a comunei besericesci si cá atare o represênta in
tóte afacerile interne si esterne*“.

Déca inse curatoratulu represênta comun'a beser-
icésca in tóte afacerile ei interne si esterne, urméza
in modu necesariu, cá totu curatoratulu trebuie se o
represênte si in afacerile procesuale, ceea-ce numai
asia se póte întêmplá, déca curatoratulu *este actoru
ori inctu* in aceste afaceri procesuale.

Cumcá curatoratulu are dreptulu de a represêntá

comun'a besericésca in afaceri procesuale *cá actoru* se
vede si din principiulu adoptatu de canonisti, cá adeca
dupa prax'a de astadi episcopulu nu este administra-
torulu immediatu alu averiloru besericesci din singu-
raticele comune besericesci, ci numai inspectorulu
supremu alu acelor'a, si cá administratorulu bunuri-
loru beneficiali este însusi beneficiatulu, ér' alu bunu-
riloru besericesci o anumita corporatiune parochiala,
care la noi se numesce curatoratu.

Precum inse tutorulu, care administréza averea
unui minorenu, are dreptulu de actoratu in cauzele
procesuale referitórie la averea minorenilui, tocmai asia
trebuie se aiba dreptulu de actoratu si curatoratulu,
care administréza averea besericeii, cá ci elu stá in
ace'a-si relatiune facia cu averea besericeii, in care
stá tutorulu cátra averea minorenilui.

Dar adevêrul celoru sustienute cu privire la
dreptulu *de actoratu* alu curatoratului, apare si din
impregiurarea, cá la noi de multu tîmpu esista unu
feliu de autonomía locala a singuraticeloru comune
besericesci, in virtutea careia tóte afacerile interne si
esterne ale respectivei comune se represênta de cura-
toratulu besericescu, alesu de adunarea generala a
comunei besericesci, controlatu de ace'a-si adunare
generala cu privire la administrarea averei besericesci
si pusu sub inspectiunea imediata a oficiului proto-
popescu si cea suprema a ordinariatului archidiececanu.

Acum déca la celelalte confesiuni din tíera, cari
au o autonomía analóga cu autonomía singuraticeloru
comune greco-catolice, comitetulu parochialu si res-
pective curatoratulu are dreptulu de actoratu si acestu
dreptu este recunoscutu de tóte forurile civile in afa-
ceri procesuale, de sine urméza, cá si curatoratele

greco-catolice ar' trebui se aiba unu atare dreptu in asemenea afaceri.

Déca inse beseric'a si respective averea din cutare comuna besericésca gr. cat. pote fi representata prin curatoratu cá *actoru*, atunci ea trebuie se fia representata prin curatoratu si cá *inctu*, cà-ci dupa natur'a lucrului si dupa principiulu adoptatu de tóte forurile numai *acel'a*, care pote fi *actoru cu privire la unu obiectu de procesu*, *póte fi si inctu cu privire la acel'a -si obiectu*. Din acestea ni se pare a fi destulu de evidentu, cà besericele singuraticeloru comune au se fia reprezentate in cause procesuale cá *actoru si cá inctu*, prin respectivele curatorate.

Dela acésta regula generala s'a facutu de comunu exceptiune numai in casuri de comassare si segregare. In casurile acestea interesele beserice si scólei din cutare comuna, unde s'a intemplat comassarea ori segregarea, nu le-a representatu curatoratulu, acarui membrii cá proprietari in comuna suntu interesati in astu-feliu de afaceri, ci pre bas'a incunoscintiaréi primite de ordinariatu dela respectivulu tribunalu, reprezentarea intereseloru beserice si scólei s'a incredintiatu unei alte persóne si de comunu portatoriului oficiului protopopescu, in a carui tractu se aflá respectiv'a beserica ori scóla.

Dar' desi curatoratulu la noi are dreptulu de a representá beseric'a cá *actoru si cá inctu*, totusi paragrafulu 24. *din statutele pentru administrarea averiloru besricesci* din Archidieceasa, impune curatoratului obligatiunea, cá in cause bagatele pana la 20 fl. v. a. (si nu 29 fl. cum s'a tiparitu din eróre in statute) se nu incépa procesu fara de scirea oficiului protopopescu, er' in cause mai mari fàra de scirea si invoirea Ordinariatului.

Din acésta restrictiune facuta cu scopulu, cá nu cumv'a din nesciinti'a ori maliti'a curatoratului se se periclitize prin procese averea besericésca, se nasce intrebarea, cà óre curatoratulu detoriu este a dovedi inaintea forului civilu invoirea Ordinariatului de a incepe procesulu?

Considerându lucrulu *in abstractu*, noi respundemu la ace'a intrebare, cà curatoratulu nu este detoriu a dovedi in aintea forului civilu invoirea Ordinariatului de a se incepe procesulu, cà-ci prin ace'a restrictiune nu se ié curatoratului *dreptulu* de a representá beseric'a cá *actoru* ori cá *inctu*, care-lu are curatoratulu chiar' in virtutea statuteloru nóstre archidiecesane, precum am doveditu mai susu, ci prin ace'a restrictiune numai se face curatoratulu responsabilu in aintea auctoritatei superióre besericesci pentru tóte daunele, ce ar' urmá din unu procesu inceputu si portatu fara de scirea si invoirea acelei auctoritáti.

Cu totulu altumintrea stá inse lucrulu, déca considerámu *prax'a*, ce de unu tēmpu in cóce a inceputu

a se introduce la forurile civile. Aceste foruri au inceputu a se conformá unei decisiuni a curiei regesci, carea mánecându din principiulu, cá in beseric'a catolica numai episcopulu este reprezentantele legalu alu beserice si numai elu este inspectorulu supremu alu administrárei averiloru besericesci, a enunciatu, cà fara auctorisare si invoire obtienuta dela Episcopulu seu nimenea nu póte representá beseric'a cá *actoru* ori cá *inctu* in cause procesuale.

Acésta decisiune a curiei se aplica din partea forurilor civile si cu privire la beseric'a gr.-catolica, asia in câtu déca curatoratulu, cându incepe unu procesu, nu dovedesce auctorizarea Ordinariatului la acelu procesu, forurile civile seau respingu actiunea curatoratului din defectulu acest'a de forma, seau ceru, cá curatoratulu se dovedésca subseque auctorizarea de a incepe procesulu din cestiune. Asemenea déca cineva pornesce procesu in contra unei beserice si actiunea nu o face in contra *representantelui legalu alu besericei*, adeca — dupa principiulu adoptatu de curia — in contr'a episcopului, ci o face in contr'a curatoratului, atunci forurile civile respingu si acésta actiune sub pretextu, cà curatoratulu nu este auctorisatu a portá acelu procesu cá *inctu*.

Prax'a acésta a forurilor civile, considerata *in esentia*, noue nu ni se pare rea, pentru cà pre venitoriu curatoratele voru trebui se se adreseze totu-de-a-un'a — precum pretindu si statutele nostre archidiecesane — catra ordinariatulu loru si se céra dela acésta auctorizarea si invoirea de a incepe procesulu, ér' Ordinariatulu, déca va vedé, cà interesele beserice pretindu portarea procesului, va dá curatoratului auctorizarea de lipsa la inceperea aceluia, ér' in casu contrariu o va denegá si astu-feliu se voru preveni daunele, ce ar' poté urmá din unu procesu inceputu fara cumpenire suficienta. Asemenea déca curatoratulu póte representá beseric'a cá *inctu* *numai cu auctorizare dela episcopu*, ordinariatulu totu-de-a-un'a va trebui se fia avisatu despre procesulu intentatu si prin urmare totu-de-a-un'a va fi in pusetiune de a se ingrigí, cá beseric'a se fia representata cum se cuvine si nu voru mai intrevení casuri, cá din nepasarea curatoratului se remâna beseric'a nerepresentata, si astu-feliu se piérda procesulu, cum se intēplá mai inainte, cându curatoratulu potēndu portá procesu si fara de auctorizare dela episcopu, adeseori nu se ingrigeá, cá beseric'a se fia representata in acelu procesu. Insa prax'a cea nóua a forurilor civile, mai cu séma cu privire la inctoratu, din punctu de vedere *formalu* nu ni se pare a fi potrivita, de o parte pentrucà nu este lucru cuviintiosu, cá la ori ce procesu intentatu in contr'a besericeloru, numai numele episcopului se figureze cá *inctu*, ér' de alta parte este lucru neobicinuitu, se se chiamo in judecata cá *inctu* o persóna care per-

sonalu nu se pôte presentá, ci trebuie se se represente numai prin altulu. Ar' fi prin urmare de ajunsu, deca episcopulu, fara a fi trasu in judecata cá inctu, ar' fi numai avisatu din partea forurilor civile despre cutare procesu intentatu in contra besericeí, si episcopulu s'ar' ingrigi, cá beseric'a se fia representata totu-de-a-un'a prin o persóna auctorizata de densulu.

A. B.

Jurnalistic'a.

III.

Limb'a, scrisorea si tipariulu (press'a) suntu midilócele cele de capetenia, prin cari omenii -si comunica imprumutatu cugetele, dorintiele, aspiratiunile, cunosciintele, esperintiele, intemplanile adeverate, pana si scorniturile si mencianile loru.

Ci „Verba volant, scripta manent“, asia dara limb'a seau cuvântulu valoréza mai pucinu decâtu scriptele si decâtu press'a. Scriptele si press'a lucréza asupr'a cetitoriloru si dupa mórtea auctoriloru.

Dintre midilócele de comunicare si propaganda a ideiloru: press'a jurnalistica are cea mai mare putere asupr'a multimei. Opulu unui barbatu erudit, prelectiunea unui profesoru, conciuena unui predicatoru: suntu cá o nemica in comparatiune cu influinti'a ce o are unu singuru jurnalistu asupra suteloru si miiloru de cetitori. E dreptu cá eruditulu pote serie unu opu insemnatu; dar' câtí -lu voru cetí? si câtí si pricepu ceea ce cetescu? Spre acést'a se cere tîmpu multu, pacientia lunga, incordare mare si si spese; apoi si deca unu asemenea opu lasa impresiune adunca in spiritu, aceea remáne pre lînga cetitoriulu singuraticu alu opului. Unu profesoru pote vorbi despre unu obiectu la o suta ori si la mai multi auditori in tîmpu de 2 ori de mai multe óre pre dí, si curîndu va observá cá auditorii incepu a se urí si a asteptá momentulu, in care se pota esí din sal'a de propunere. Unu preotu pôte predicá despre unu punctu de credintia si morala la sute de ascultatori, odata pre septemána, in restîmpu de o óra, si totusi in prea pucine casuri reportéza bunu succesu. Din contra jurnalistulu vine in tóte dilele cu faci'a impunetóre a unui magistru, cu farmeculu ce mai totu-de-a-un'a -lu are asupr'a multimei jurnalulu seu prospetu, plinu de expresiuni cutezate, de felurite noutati si intemplanile caracteristice. Fia jurnalistulu unu semidoctu sumetiu, fia omu fara principie religióse si morali, omu cu doue ori si cu diece fecie, fia elu despretiuitu de toti cei ce -lu cunosc in persóna, nu se puna nice unu pretiu pre cele ce le vorbesce elu privatu, ori intre patru ochi: elu totusi deca pasiesce in publicu si pune in colonele jurnalulu seu cele ce le vorbesce privatu, cei mai multi -i credu si se temu de elu, indresnetiele lui

afirmatiuni, se iau cá dovedi secure si nerefutabile, si pucini suntu, cari se le esamene si se le lapede.

Jurnalulu este pentru spirite mancare de tóta diu'a la milióne de ómeni din tóte clasele societatei; de aceea nu avemu de a ne mirá de puterea enorma a jurnaleloru, si de incordarea febrila, cu care se cetescu, se aproba, si se discuta articlii jurnalistici, se cetesce in tóta diu'a pentru cá escita si satisface curiositatea, ce are atáta putere asupra spiriteloru, si pentru cá stempera atátea lipse si dorintie ale ánimei nóstre: jurnalulu ne face placerea, de a aflá in câteva minute, ceea ce se intîmpla in partile departate ale lumei, precum si ceea ce intreprindu ori vreu se intreprinda conducatoriile destineloru nostre: jurnalulu ne dá se privimu in venitoriulu nesecuru si intunecatu: ne intretiene cu noutati si sciri varie din cetati si dela tiera, precum si cu impartasiri si notitie despre interesele nostre spirituale si temporale; pre lînga aceea jurnalulu consta pucinu, -lu potemu aflá la cunoscuti ori in ospetarii, si se pote procurá in societate cu altii, ér' in caletorii pre la statiunile caitoru ferate lu- poti cumperá cu câtí-va cruceri, cá se aibi cu ce se -ti alungi uritulu caletoriei, ori a societatei, in care te nimeresci. Destulu, cá cetirea de jurnale, astadi este moda, este datina inradacinata, este necesitate pentru toti cei ce vréu se traésca in societate; dela aceea cu greu se potu subtrage astadi ómenii, cei ce sciu cetí. Chiar' si valoarea nostra si a poporului se judeca dupa press'a, de care dispunemu.

De unde urméza, cá press'a dupa natur'a ei are o insemnatate nedisputabile, o putere, pre care contrarii nostri de principie o sciu pretiui mai multu, si o sciu intrebuintiá mai bine spre scopurile loru. Press'a este incopeiata strinsu cu tóta starea religiósa, politica, sociala si literaria a lumei. A tiené cá nu merita a se ocupá omulu atát'a cu acést'a putere, cáci si ea acusi va apune si disparé de pre faci'a pamentului, este de securu o ratecire totu atátu de mare, cá si cum ai tiené cá voru incetá telegrafurile si càlile ferate.

Fii lumei acesteia, in soiulu loru suntu mai intiepti, decâtu fii luminei. Contrarii aducu sacrificie mari pentru spriginirea pressei, si in testamente lasa sume insemnate spre acestu scopu, la noi cine -si aduce aminte in testamentu si de pressa! Sumulu Pontifice regnante Leonu XIII. dice, cá ostitorii pressei, au lipsa absoluta de ajutorie, fara de cari tote incordarile loru remánu fara succesu. Ér' Pontificele de eterna amintire Piu IX. condamna indolenti'a, si pretinde fapte corespundietorie cerintieloru tempului. Lasarea nu folosese nimica. Deca vrei se mânci nuc'a, sparge-o.

Intre aceea noi ceremu cá veneratulu cleru, se reflecte la propunerea facuta in nr. 13 alu foiei din anulu curente, sub titlulu „jurnalistic'a“.

Inca odata aplicarea s. liturgie la concelebrare.

(Urmare si fine).

Remâne inca se reflectediu la partea dogmatica-morale a concelebrarei, adeca la aplicarea propria a aceleia.

Subscrisulu a negatu, cã prin concelebrarea commemorata in tractatulu citatu, preotii respectivi ar' satisface deobligamentului aplicarei s. liturgie la intentiune acceptata. — D-nulu Szmigelski dreptu afirma acãsta, — si fora a reflectã cãtu de putienu la cele tractate in punctele a) si b) I numai la conclusiunea facuta din acele si face reflexiunile sale, obiectãndu-mi cã confundu statulu cestiunei. — Dar' de unde?

Domni'a Sa adeca ar' fi potutu vedé, cã am recunoscutu principiulu stabilu, cã „*unu preotu pentru o liturgia*” numai *unu stipendiu* pôte acceptã“. Si dëca totusi m'am provocatu la propusatiunea condemnata acãsta am facutu cã se ilustrediu conclusiunea facuta de mine cãndu *mai multi* preoti, inse pentru o s. liturgia primescu cãte unu stipendiu. Pondulu l'am pusu in o *sengura liturgia*. Deci ar' fi trebuitu se se demustre falsitatea conclusiunei, respective se se fi deslucitu partea dogmatica-morala a cestiunei puse, si amesuratu rezultatului se se fi aplicatu conclusiunea.

Altu-mintrelea dreptu din parerile deosebite ale teologiloru citate si de D-nulu Szmigelski, se cunõsce, cã cestiunea ace'a: ore preotulu nou ordinatu (in beseric'a apusëna) pôte ori ba se primësca stipendiu pentru s. liturgia concelebrata este inca deschisa, ce'a ce in mai mare mesura se pôte dice despre cestiunea de mine pusa si aplicata facia de relatiunile existente ale besericeii nõstre.

Si dupa-ce cu acãsta stã in legatura cele cuprinse in enciclic'a „*Demandatam*” si cele citate din „*Sacrificio missae*” alu lui Benedictu alu 14-le, se trecu la aceste.

E dreptu cã numitulu Pontifice dice, cã preotii potu se aplice s. sacrificiu la intentiunea celui ce offera elemosina, dara dupa parerea mea acelu Pontifice are inaintea sa impregiurarea deosebita a unoru beserice orientale, unde adeca numerulu altarioru nu corespunde numerulu offerentiloru si alu celebrantiloru, deci o impregiurare extraordinaria, ce'a ce precum bine se scie in beseric'a nõstra pãna adi nu esiste.

Dreptu pentru ace'a adnõta si numitulu Pontifice, cã dëca ar' mai dá si altii elemosina pentru *ace'a s. liturgia*, pentru carea dejã a primitu o alta intentiune, trebue se se faca aceia atenti despre primirea intentiunei prime, si numai dëca se indestulescu respectivii cã ace'asi liturgia se se offeredie si la

intentiunea lor, atunci se satisface votului celoru din urma offerenti.

Din acãsta cauza a adnotatu si subscrisulu, cã numai pãna-cãndu si unde nu este concessiune speciala (basata pre impregiurari extraordinarie cã cele din enciclic'a lui Benedictu) acolo satisfacu preotii prin concelebrare intentiunei acceptate.

Ce se tiene de argumentulu celu-alaltu luat delu Benedictu alu 14-le „*de sacrificio missae*” din care inca se vede cã cestiunea aplicarei prin concelebrare stetea sub disputa, in acelu locu citatu numitulu pontifice are inaintea s'a nu numai impregiurari exceptionale ale unoru baserice resaritene, fãra dõra si datin'a ace'a, cã in beseric'a resaritëna mai alesu in tãmpii mai tãrdii liturgiile private de pre septemãna¹⁾, ori si in domineci erãu rare, incãtu mai multu si de regula numai in domineci si in serbatori se oficiã s. liturgia²⁾, carea inse se socotea nu privata fãra publica si solemnã si se celebrã cu concursulu preotiloru esistenti la unu locu, si se aplicã pentru poporu.

Deci intre atari impregiurari cu totulu diverse de cele de adi cu adeveratu s'ar' poté dice, cã preotii besericeii orientale adese s'ar' poté lipsi de elemosina.

Cãtu suntu inse de diverse relatiunile de adi ale besericeii nõstre, preabine sciu cei delu scaunele Archieresci, cunõscu si cei din cur'a pastoralã. Cãci necum in parochie fia si cu 2 ori mai multi preoti, dara neci pre la catedrale nu suntu atãte fundatiuni, neci atãtia offerenti incãtu se nu remãna locu si ocaziune si celoru cu intentiuni capetate din alte locuri cã se celebredie s. liturgia *deosebita*, mai alesu, decumva voru fi toti asia de ocupati cã si D-nulu Szmigelski, incãtu abia in a 2-a septemãna se li ajunga tãmpu spre celebrarea s. liturgie.

Este inse o expresiune in citatulu adusu din Benedictu alu 13-le, ce'a-ce nu potu trece cu vederea, Anume: cã preotulu concelebrante nu se pôte lipsi de dreptulu de a primi elemosyna si in poterea aceleia a aplicã s. liturgie pentru cel'a ce dã ace'a elemosyna, *carele altu-cum prea-bine scie cã i-se aplica missa concelebrata cu Episcopu*. Se binevoiesca a spune D-nulu Szmigelski ore reflectatu-a pre acelu delu care a primitu Domni'a sa ori altulu intentiunile de s. liturgia, cã ei voru implini nu liturgia in tõta form'a s'a celebrata, fora liturgia concelebrata?

Domnului Szmigelski nu-i place cã in contra aplicarei s. liturgie concelebrate, m'am provocatu la

¹⁾ In *commodum* autem sacerdotum qui privatim missae sacrificium offerre cupiunt etc. Cfr. Papszilãgyi o. c. p.

²⁾ Canõnele basericeii nõstre inca numai de aceste dile verbescu. Synod. 1700 can. 13. 15, — Synod. 1725 can. 6. Cfr. Synod. din 1832 c. 4.

argumentulu scos din pracs'a vietiei pastorala, la opiniunea deductiva a unoru frati preoti.

Dara nu am ce-i face, décaun'a incorectitate am voitu se o impugnediu cu alta incorectitate dreptu rezultata din procedur'a observata in facia Episcopieloru.

Bucurosu subscriu cá „*deklarile indreptate in contra disciplinei basericesci si in contra credintiei nu se potu privi de noli me tangere*“, dara eu care inca sum in cur'a pastorala nu m'am potutu ascunde numai dupa principia si pareri teologice teoretice, cu atátu mai vértosu nu, pentru-cá sciu cátu departe stau câte-odate principiile abstracte dela aplicarea acelor'a in viéti'a practica, incátu nu totu ce e in acte e si in lume. — Credu, cá déca D-nului Szmigelski i-se va dá ocaziune a schimbá catedr'a profesorala cu catedr'a pastoririi sufletesci, deplinu se va convinge despre acést'a, si va scí pune pondu mai mare pre ace'a opiniune, fia câte-odata incátva si contraria unoru principie dogmatice ori morale, si mai vértosu între relatiunile si pusetiunea besericeí nóstre in carea se afla facia de confesiunea gr. orientala.

Me miru cum póte díce D-nulu Szmigelski, cá opiniunea preotimei ori a poporului asiu fi propusu cá si o *auctoritate legislativa*, carea se determine ce convingere se aiba auctoritatea superióra besericesca.

Din contra auctoritatea besericesca legislativa o am invítatu cá se cante ce urmári potu se se nasca mai alesu între preotime din concelebrarea stipendiala; éra la poporu numai in casu esceptionale m'am provocatu, cându ar' fi necesitate a i-se esplicá omogeneitatea între liturgi'a concelebrata si sèngurateca destensa. — Éra acést'a am facutu cu acelu scopu cá acele urmári se se previna, si inca *prin regularea cuvenita a acceptarei si persolvirei s. liturgie stipendiate atátu la centru cátu si in afora in provincia*.

Ce e dreptu D-nulu Szmigelski nu se teme de periclulu scaderii majestatei cultului divin, macar-cá esemple de mine produse nu trebuescu multu cautate, si inca din acelu motivu — díce Domni'a Sa — cá se scie cátu de crutiatoriu este poporulu chiar' facia de preotii cari nu-si implinescu cum se cade datorintiele statului loru. Domnule! Incátu stá acést'a facia de neimplinirea detorintieloru preotiesci, ne-ar' scí spune insii preotii respectivi si Ven. Ordinariate unde póte cu gramad'a voru fi pláusorile asupra unoru preoti neglígenti; dara punéndu cá chiar' asia stá cum afirmi DTa, te rogu a insemná, cá poporulu nostru si in cele basericesci in gradu supremu e conservativu, si mai tare te invinovatiese si se scandalsiéza prin ceva inoire batatóre la ochi — macaru si in ceremonie accidentale — decátu chiar'

prin neimplinirea esacta a detorintielorru preotiesci, ce'a ce altum eu nu aprobu

Aci stá apoi in mijlocu intieptiunea pastorala, ce'a-ce in buna parte nu se invétia numai din carte ori dela mésa verde.

E bine! cum póte D-nulu Reflectante se consulte in esemplulu celebrarei de mine propusu, cá in lips'a momentana se me fiu provocafu la ace'a, cá o atare concelebrare *se intémpla la episcopia*, cându insusi D-nia sa afirma cá „*multe abusuri suntu in cultulu besericescu*“, despre care inse eu nu credu — déca suntu — se nu aiba cunoscintia V. Episcopie, si avéndu cunoscintia, nu presupunu cá tacite se le suferé si se nu le reprobe.

Apoi unu atare argumentu macar' si momentanu nu este comprobatoriu. Suntu casuri, intru care dela unele ca acele argumente neci unu resultatu nu poti asceptá, fora nu odata chiar' contrariulu -lu ajungi decátu cele ce ai intentionatu.

Nu este de a-se lasá afora de consideratiune neci ace'a cá scaderile si incorectitatile celoru inferiori adese urmédia din procedur'a celoru considerati in scientia si in demnitate mai superiori. — Si asia se me ierte D-nulu Reflectante, decumva in sensulu recoméndatu nu voiu poté dá deslucire recomandata acelui confrate. I- promitu inse, cá me voiu nisuí a indemná pre acei confrati cá cu prudintia pastorala receruta se observe disciplin'a basericeí, se evite totu ce ar' dá ansa la miciorarea majestatei cultului divin, si se nu se clatine déca ar' observá dreptu la episcopia câte o datina póte mai inainte necunoscuta.

Eu din parte-mi cu tóta iubirea fratiésca subscriu instructiunea si svatulu datu de D-nulu Szmigelski preotimei nóstre facia de implinirea detorintieloru preotiesci, binevoíesca inse a-i observá cá unii preoti rurali dicu cá nu ar' stricá déca si cei din centru se-si mature inainte usiei loru, se dee esemplu bunu atátu in predicarea cuvéntului cátu si in altele ale chiamarei preotiesci, cáci in proportiune între preotii din afora se potu gasí atátia cari -si implinescu detorinti'a, cá si cei dela centrulu V. Episcopie.

Mai inainte de inchiare multiemescu de fratiésca inviatiune finala ascurându-lu, cá dupa poteri si mijlóce voiu cercá a aperi corectitatea disciplinei nóstre basericesci, nu cá se condamnediu, ori se invinovatiescu pre cei-ce o observa in tóta form'a, ci cá se combatu pre cei-ce fora causa intemeiata se abatu dela ace'a si me voiu ferí a provocá sentimentalitatea ori si cui. Si cându o facu acést'a dechiaru cá:

Implinirea intentiunei missale atunci o consideru de corecta déca s. liturgia in tóta form'a s'a se celebrédia. La acést'a apoi adangu, cá: pâna-ce nu

voiu cunósce, că in bĂseric'a nĂstra esista inpregiurĂri speciale, cĂ spre es. celea din enciclicele lui Benedictu alu 14-le, pĂna-ce pentru bĂseric'a nĂstra nu va esistĂ o constituțiune ori concesiune apostolica sĂu chiaru si o concesiune espressa dela auctoritate bĂsericĂscĂ provincialĂ; si pĂna-ce prin concelebrare nu se va vatemĂ intregitatea si corectitatea celebrarei s. liturgie: pĂna atunci nu potu consĂmti cu modalitatea concelebrarei impreunate cu persolvarea intentiunii amintite in forma cum ad se practisĂdia, — fora din contra cu umilintia ceru cĂ Auctoritatea bĂsericĂscĂ legitimĂ se reguleďia tĂta cĂstĂmnea acceptĂrei si persolvĂrei intentiunilor sacre pentru tĂta provinci'a.

J. Borosiu.

Instruct. practica pentru cĂusele matrimon.

de Dr. I. S.

(Urmare din Numerulu 15).

II. Impedimentele impedecĂtorie civili.

1. Impedimentulu minorenitătei.

Conformu § lui 113 alu art. de lege XX din 1877, minoreni, cari se afla sub dispusetiunea parintiloru (adeca cari n'au implinitu anulu alu 24 lea alu etătei), seau sub tutoratu: nu potu incheiĂ casatoria fora invoirea acelor'a sub a carora dispusetiune se afla. Asia dara preotulu cĂndu ar' cununĂ tĂneri cari n'au etatea amintita (delaturate fiendu celelalte pedeci ce subversĂza seau potu subversĂ) — va avĂ se se convinga despre invoirea parintiloru, seau dĂca sponsii suntu sub tutoratu despre invoirea tutoriloru, si respective a autoritĂtei civile tutorali competente (illetĂkes gyĂmhatosĂg). Dara nici maioreni nu se potu cununĂ in acelu casu, dĂca suntu pusi sub curatela, fara facultatea curatoriloru concernenti. Se potu cununĂ inse fara facultate individii, cari n'au ajunsu quidem etatea amintita, inse au fostu dechiarati de maioreni prin auctoritatea civilĂ competentă.

2. *Tempulu luctului*, (anulu de jale). Veduvele nu potu incheiĂ casatoria in tempu de unu anu dela mĂrtea barbatului. Impedimentulu acest'a este statoritu pentru incungiuarea greutatiloru, ce s'ar' potĂ nasce facia de legitimitatea copilului nascutu dupa mĂrtea barbatului (postumu). DĂca inse suntu motive suficiente se pĂte cere facultate spre casatoria si in ainte de implinirea anului de jale,

3. Nu se potu cununĂ individii aplicati la oficiile de comptabilitate ale statului, decunva salariulu loru e mai micu de 500 fl. Asisderea nici oficialii aplicati la fondurile asia numite comune (fondulu religionariu si școlasticu, kĂzalapitvĂnyok); acestia numai in acelu casu se potu cununĂ decunva potu adevĂri, cĂ din averea loru privată au venitu anualu de 300 fl.

4. Cetatienii statelorĂ straine se potu cununĂ pre lĂnga observarea celoru espusa in § precedentu.

5. *Impedimentulu obligamentului militariu.*

Referitoriu la acestu impedimentu observamu in ainte de tĂte cĂ prin legea civilă cea mai nouă. — Art. de lege VI din 1889 s'au abrogatu dispusetiunile anteriĂre a legi civile cu privire la acestu obiectu, si anumitu a art. de lege XI, din 1868 si XXXIX din 1882 dinpreuna cu ordinatiunile ministeriale referitĂrie la aceste legi.

§. 50 alu art. de lege VI din 1889 suna astufeliu: Nu se potu cununĂ aceia, cari n'au ajunsu inca la asentare, ori n'au esitu inca din clas'a a III. Luandu-se afara aceia, cari la asentare au fostu stersi din list'a celoru obligati la militia, ori n'au fostu inrolati in clas'a a III⁴. Din motive sĂntice va potĂ dĂ facultate spre casatoria Ministrulu aperiĂrei de patria (honvĂdelmi Minister). „Acela, care se va cununĂ fĂra facultate: va fi pedepsitu cu mulcta dela 30—300 fl⁴. Totu acĂsta pedĂpsă o voru incurge si organele oficiĂse (adeca preotii) cari ar' cooperĂ la cununarea respectiviloru⁴“.

De sine se intielege, cĂ stĂndu astufeliu lucrulu preotulu are se fia fĂrte precautu, cĂndu e vorb'a de cununarea cutarunia teneru obligatu la militia.

Spre chiarificarea cĂstĂmnei se observĂza, cĂ in intielesulu legi acesteia (art. VI din 1889) suntu III clase de asentare; la asentarea prima, seau in clas'a I devine obligatu la asentare tenerulu cu 1 Ianuariu a aceluia anu, in care plinesce anulu 21 lea alu etătei;  ra dela a trei'a asentare seau din clas'a a III ese cu 31 Decembre a acelu anu, in care plinesce anulu alu 23 alu etătei.

P. c. tenerulu nascutu in 10 Ianariu 1870 vine obligatu la asentarea prima, seau intra in clas'a I in anulu 1891 si respective cu 1 Ianariu a acestui anu, in care plinesce anulu 21 alu etătei; si esa din clas'a a III cu 31 Decembre 1893, in care anu va plini anulu 23 alu etătei.

Amesuratu acestora deci se nascu 2 intrebari;

- a) cari teneri nu se potu cununĂ fara licentia?
 b) Cari teneri potu incheiĂ casatoria fara facultate?
 I. Fara licentia seau facultate nu se potu cununĂ.
 1. Tenerii, cari n'au ajunsu inca la asentare.
 2. Tenerii cari n'au esitu inca din clas'a a III.

Cu deosebire inse se fia cu atentiuĂ preotii in decursulu anului 1890 la tenerii nascuti in anulu 1867. Acestia dupa legea militară cea vechiă in anulu 1889 au fostu la a treiă asentare; pre lĂnga tĂte aceste avĂndu a se presentĂ si in anulu acest'a 1890 la asentare (caci conformu legi celei noue in anulu c. suntu proprie in a III clasă); fora facultate specială nu se voru potĂ cununĂ¹⁾.

II. Cari teneri potu incheiĂ casatoriă fara licentia?

¹⁾ DĂca inse nici la asentarea din anulu curentu nu voru fi inrolati: se potu cununĂ. Asentarea conformu legi celei noue debue se se sevĂrsĂcĂ dela 1 Martiu — 30 Apriliu a fia carui anu.

1. Aceia, cari au esitu din a III clasa si respective cari n'au fostu inrolati nici la a trei'a asentare. Aci inse preotulu se fia precautu si se pretinda dela respectivii documentu esaratu prin judele administrativu (szolgabírói hivatal) despre acea cumcà intru adeveru nu au fostu asentati nici in a III clasa.

2. Acei teneri, cari la asentarea prima seau a 2 adeca in clas'a I seau a II prin comisiunea asentatória s'au dechiaratu de *neapti pentru servitiu in arme* (fegyverképtelen), ori s'au *stersu din list'a celor obligati la militia* (a sorozási lajstromból töröltettek).

In legatura cu cele díse pana aci se nascu érasí 2 întrebări:

α) Pote-se cununá acelu teneru, care n'a esitu inca din clas'a a III a etatei, inse s'a prezentatu de 3 ori la asentare, si nici a treia óra n'a fostu asentatu? P. e. tenerulu nascutu in 10 Ianuaríu 1870, care dupa legea cea noua in 1891 va intrá in clas'a I si in 1893 in clas'a a III, deca nici cu ocasiunea asentarei a treia n'a fostu asentatu: póte se cununá si in ainte de ce ar' esí din clas'a III adeca inainte 31 Decembre 1893? La acést'a întrebare pre bas'a § lui 50 alu art. de lege citatu respundemu: cà se póte cununá; numai câtu se adeverésca cu atestatu oficiosu dela judele administrativu, cà n'a fostu inrolatu nici la a treia asentare.

β) Póte-se cununá acelu teneru care a esitu quidem din clas'a a III; inse din ceva cauza p. e. spre a se subtrage dela servitiulu militaríu nici cându nu s'a prezentatu la asentare?

Inca si in ainte de aducerea acestei legi desu citate pre bas'a ordinatiunei Ministrului de honvedi dtto 29 Dec. 1879 Nr. 40184 — prax'a a fostu acea, cà preotulu a potutu cununá astu-feliu de teneri, fara cá densulu se fia incursu ceva pedépsa. Ceeace dupa parerea nóstra basata pre art. de lege citatu preotulu o póte face si astadi; de órece in § 44—48 a acestei legi se prevedu pedepse pentru aceia, cari cu insielatiune ar' voí a se subtrage pre sine seau pre altii dela servitiulu militaríu, inse nicairi nu se opresce casatori'a acestor'a nici e vorba despre pedepsirea preotului, care ar' cununá astu-feliu de teneri.

Pana aci am tractatu despre cumunarea acelor'a cari inca nu au fostu inrolati, seau cari nu suntu in statulu militaríu; in urmatóriele va fi vorba despre cumunarea acelora, cari deja suntu inrolati, si in genere cari stau sub jurisdictiune militară.

Conformu § lui 61 alu art. de lege VI din 1889 fara licentia dobandita dela autoritatea militară competentă¹⁾ nu se potu casatori:

¹⁾ Auctoritatea competentă pentru oficiu dela maioru in susu este Maiestatea s'a regele; dela capitanu pana la locotenente Ministrulu comunu dela resbelu, éra pentru cei alalti comand'a regimentulu.

1. Individii, cari se afla in servitiu activu la armata comuna (linia), la aperatorii de patria (honvedi) si la marina.

2. Cei inrolati pentru armat'a comuna honvedime si marina (recrutii); desi inca n'au intratu in servitiulu activu.

3. Nu se potu cununá fara licentia voluntarii de unu anu pana candu nu au implinitu servitiulu activu¹⁾; dupa implinirea acestuia apoi trecu in reserva seau cá oficiri seau cá suboficiri, cându apoi se potu cununá fara facultate, caci atunci cadu sub regul'a statorita mai la vale in p. e).

4. Nu se potu cununá militarii concediati sub durat'a servitiului prescisu²⁾ pre tempu scurtu seau determinatu; p. e. una septemána, luna etc. seau si pre tempu mai îndelungatu dupa espirarea caruia inse au de a se întórce la arme fara provocare. Acestia suntu de a se considerá cá aflatori in servitiu activu si prin urmare fara facultate speciala nu se potu cununá.

5. Nu se potu cununá in fine militarii concediati — sub durat'a servitiului activu prescisu pre tempu nedeterminatu.

Cu privire la acesti din urma amintiti in p. 5. inse suntu unele esceptiuni; si anume:

a) Militarii aflatori in servitiu activu se dimitu din acelu servitiu de regula in 1 Octobre alu anului alu treilea de servitiu, cându inca pentru dènsii obligamentulu servitiului activu de 3 ani nu încéta; caci proprie numai cu 31 Decembre a aceluasi anu trecu in reserva. Se nasce deci întrebare, cà óre acestia potuse cununá fara licentia ori ba? In câtu in legea citata espresu se díce, cà militarii concediati in cele 3 luni din urma a servitiului activu de 3 ani se potu cununá: urméza cà tenerulu concediatu in 1-a Octobre alu anului alu 3-lea de servitiu, caruia in acestu casu i- restédia numai 3 luni din servitiulu activu prescisu: se póte cununá.

De unde va poté se scie inse preotulu, cà câtu i- restéza din servitiulu activu prescisu cutarua militaríu concediatu, si cà prin urmare pote-se cununá ori ba? La acést'a întrebare respundemu: preotulu se va poté orientá usioru; caci cei concediati in cele 3 luni din urma ale servitiului activu capeta dela autoritatea militară asia numitulu: „Militär-Pass“; éra in casulu contrariu li se dá numai asia numitulu: „Urlaubs-Certificat“. *Indata ce cutare militaríu concediatu póte produce „Militär-Pass se póte cununá*

¹⁾ Conformu §-lui 25 alu art. de lege VI dia 1889 atátu armat'a comuna, câtu si honvedimea are voluntari. Voluntarii conformu §-lui citatu 'si potu insisi determiná dupa placu anulu servitiului activu (oc voluntariu), care inse debne se-lu încépa celu multu in 1-a Octobre a aceluia anu, in care respectivii plínscen anulu alu 24-lea alu etatei.

²⁾ Care conformu art. de lege c. se estiude la 3 ani. V Ordinatiunea Min. de cultu dtto 24 Oct. 1889 Nr. 47.076.

fara scrupulu; nu se p $\acute{o$ te cunun \acute{a} inse acela, care are numai „*Urlaubs-Certificat*“)“.

b) Pre basa §-lui 32 alu art. de lege citatu se potu cunun \acute{a} fara licentia docentii inrolati in cursulu alu *treilea*²⁾ preparandialu; inse numai in acelu casu, decumva au depusu esamenulu de calificatiune cu succesu, si suntu aplicati in cutare statiuone docentala.

c) Conformu §-lui de lege citatu se potu cunun \acute{a} fara facultate si aceia, cari pre bas'a „*reclamarei*“ seau a recursului inaintatu la forurile competente au fostu absolviti dela servitiulu activu militariu, c \acute{a} sustienetori de familia.

d) se potu cunun \acute{a} fara licentia oficialii militari pensionati.

e) Se potu cunun \acute{a} fara facultate in fine si aceia, cari se afla in reserva (tartalék si póttartalék), decumva nu suntu chiamati la servitiu activu, caci in acestu casu cadu sub regul'a satorita in p. 1.

(va urm \acute{a}).

Corespondintia.

Satu mare 20 Maiu 1890.

Onorabila Redactiune!

Preotimea greco-catolica rom \acute{a} na din Archidiaconatulu p \acute{a} rtiloru satu-marene in 20 Maiu st. n. a. e. s'a adunatu in conferintia la Satu-mare pentru desbaterea unoru cestiuni besericesci si scolare de interesu comunu; produc \acute{u} Protocolulu conferintiei, binevoiti ai d \acute{a} locu pre colonele pretinitei „*Foi'a beseric \acute{e} sa*“ cu at \acute{a} tu mai v \acute{e} rtosu, c \acute{a} in parte cestiunile desbatute in ace'a conferintia suntu pentru preotimea din intr \acute{e} ga provinci'a n \acute{o} stra la ordinea d \acute{i} lei potemu dice vitale si asia demne de interesulu celu mai viu alu preotimei. Dar' se vorbesca Protocolulu.

Protocolu luat \acute{u} la 20 Maiu 1890 in Satu-mare din partea clerului Archidiaconatulu partiloru Satu-marene. Presenti subscrisii: Obiecte. I. Cestiunea gimnasiului de Beiuiu si a sc \acute{o} leloru conf. romane din Nyir-Adony, Nyir Acs \acute{a} d, si Sz. Gy. \acute{A} br \acute{a} ny. II. Ordinatiunea Ministrului de culte si iustractiune publica din 26 Fauru 1890. III. Tienut'a preotimei facia de institutiunea asileloru de copii. IV. Cause scolare. — Procesu verbalu. Reverendisimulu Domnu Cyriacu Barbulu Archidiaconulu p \acute{a} rtiloru Satu-marene deschide conferintia la 10 ore in d \acute{i} cu rogare se se al \acute{e} ga 2 notari ad hoc pun \acute{e} ndu la ordinea d \acute{i} lei punctele

¹⁾ Era inc \acute{a} tu privesce honvedii concediati: suntu de a se observ \acute{a} totu aceste. Acestia asiderea numai atunci se voru pot \acute{e} cunun \acute{a} decumva au fostu dimisi cu 3 luni mai inainte de ce ar' trece in reserva; seau cu alte cuvinte c \acute{a} ndu pot \acute{e} adev \acute{e} ri cu documenta (Igazolv \acute{a} ny, honv \acute{e} d igazol \acute{o} könyv) c \acute{a} a satisfactu servitiului activu. V. Ord. Ministr. de honvedii d \acute{u} to 28 Oct. 1889 Nr. 46. 841.

²⁾ In §-lu citatu se dice c \acute{a} elevii preparandiali inrolati numai in acelu casu nu se chiama la arme' decumva au fostu inrolati in cursulu din urma alu preparandiei. (Asia dara in c \acute{a} tu privesce preparandiele n \acute{o} stre gr. cat. cari au c \acute{a} te 3 cursuri — preparandii nostri inrolati rem \acute{a} nu concediati pre tempu nedeterminatu numai in acelu casu, decumva au fostu asentati in cursulu alu 3-lea; era unde suntu 4 cursuri numai aceia cari au fostu asentati in cursulu alu 4-lea). Acestia apoi si dupa terminarea studialoru preparandiale rem \acute{a} nu concediati pre tempu nedeterminatu; *preotulu inse numai atunci i-va pot \acute{e} cunun \acute{a} , decumva au depusu esamenu de calificatiune si suntu aplicati.*

usucifrate. De notari sa constitue: Ludovicu Marcusiu Coadjutoru in Madarasiu si Augustinu Egri parochu in Dengeleg. Dupa aceste constituinduse dupa indatinat'a modalitate conferintia presidiulu propunc la ordinea d $\acute{i$ lei punctulu I. In cestiunea gimnasiului de Beiuiu si a sc \acute{o} leloru dela Nyir, protopopulu de Carei Gavrilu Lazaru, present \acute{e} za pentru primire unu proiectu de resolutiune, care cu absoluta majoritate de voturi primindu-se se aclude ca actulu conferintiei la acestu protocolu notific \acute{a} ndu-se totuodata c \acute{a} Reverendissimi Domni presiedinte si protopopulu Codrului si a Supurului inferioru resolutiunea o primescu ca Apelu la sinodu, dar' nu o considera la casu de neprimire de apelata la forurile mai inalte. — Relativu la punctulu II. Conferintia enuncia c \acute{a} ordinatiunea referitoria la casurile de botezu a prunciloru din casatorii mestecate, edata de Inaltulu Ministru de culte din 26 Fauru 1890 fiindu afundu taiet \acute{o} ria in afacerile besericesci dogmatice, si prev \acute{e} diendu-se multe neplaceri cu statulu civilu, pentru sanarea acestui reu apeleza la sinodu. Relativu la punctulu III. Conferintia dorese ca asilele de copii a) se fia cu caracteru confesionalu provediute b) institutoriele seau bonele dela asilu se cultiveze limb'a materna a prunciloru, respective in comune de limba mestecata, dar' de ace'asi religiune se se aplice institutorie, cari vorbescu acele limbe, c \acute{a} ci la din contra t \acute{o} ta institutiunea asileloru de copii o considera de apucatura politica. — Referitoriu la punctulu IV: Conferintia nu-si p $\acute{o$ te tainu \acute{i} dorerea sa c \acute{a} ordinatiunea ministeriala in procesurile disciplinare a invetiatoriloru confesionali numai contra besericeiloru de ritu nationalu nemagiaru se aplica, panace cele cu limb'a magiara nu suntu atinse, c \acute{e} c'a ce despre o parte este injusta, \acute{e} r' de alta parte este caus'a celoru mai multe nepl \acute{a} ceri intre organele besericesci si corpulu invetiatorescu, care inconvenientu inca ind \acute{e} mna conferintia a apel \acute{a} la sinodu. Cu acesteia ordinea d $\acute{i$ lei fiindu eshaurita conferintia se inchide. D. c \acute{a} mai susu.

Ciriacu Barbulu, Archidiaconulu partiloru Satu-marene, presiedinte. Samuilu Szab \acute{o} parochu protopopu de Supurulu inferioru, Georgiu Ardelenu protopopulu Codrului, parochu de Homorode. — Jo \acute{a} nu Darabanth parochu de Vetisiu, protopopulu Satumariului, Gavrilu Lazaru Porc \acute{a} retianulu protopopulu Careiloru, parochu in Sanislau, Jo \acute{a} nu Erd \acute{e} li parochu in Tataresci, assesoru consistorialu, Georgiu Siut'a parochulu Mostiniloru, Vasiliu Lesianu prof. em. parochu in Sanniclausiu. — Jo \acute{a} nu Kerezsi parochu in Portelecu, Michailu Darabanth preotu in Amatiu, Ignatiu Szil \acute{a} gyi preotu in Gereusi'a, Andreiu Popu preotu in Genes. — Ludovicu Marcusiu Coadjutoru in Madarasiu, notariulu conferintiei, Augustinu Egri parochu in Dengeleg, notariulu conferintiei.

L. M.

Partea scolastica.

Script'a ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica edata in anulu curentu sub Nr. presid. 356.

La clasa inferióra a poporului nostru in multe casuri comiterea faptelor penibile se mijlocesce prin acea, că făptuitorulu este cu totul neespertu in legile penali vigente, si din acést'a cauza nu e in stare a mesurá preventive importanti'a faptei sale si urmările grele ale aceleia.

Considerându acést'a impregiurare precum si acea, că §. 81 din legea penala magiara contine si dispusetiunea ce ocure si in legile penali din strainatate, cumcă „nescienti'a legeri penali, seau intielegerea falsa a aceleia nu eschide”, — forméza unu mijlocu eficace alu aperierei preventive desvoltate contra criminalitatii; si din acestu punctu de vedere precum si spre a inaltá nivoulu intelectualu alu poporului de rindu se areta necesitatea de a propagá cunoscinti'a legeri penali, ce firesce se póte intemplá numai in asiá modu, că legile vigente se le póta pricepe si acei membrii ai poporului, cari au mai pucina facultate intelectuala si cari stau pre unu gradu mai inferioru alu culturei. —

Acest'a scopu -lu are opulu fostului v. fiscalu reg. si a actualulu jude reg. dela tribunalulu din Oradea-Mare, alui Alesandru Nagy, care carte aparuse sub titlu: „Bún és bűnhődés, vagy a büntető törvény példákban”, si care voiesce a propagá cunoscinti'a legeri penali cu enararea aloru dóne sute de casuri luate din viéti'a practica si predate cu unu limbagiu poporalu si usioru de intielesu. —

Amesuratu acestor'a ministrulu reg. ung. de culte si instruciunea publica in contielegere cu ministrulu de justitia a recoméndatu opulu amentitu; alu carui titlu completu e: „Bún és bűnhődés vagy A büntető törvény példákban, irta: K. Nagy Sándor kir. alügyész; Nagyvárad, 1889. Nyomatott ifj. Berger Sámuel kiadó tulajdonos könyvnyomdájában; ára füzve 60 kr.“, spre a se cumperá pre sém'a biblioteceloru a instituteloru de invetiamentu poporali. —

Dela ministrulu reg. ung. de culte si instructiunea publica cátra inspectoratele reg. din tóte comitatele.

Nr. 11,514.

Cu ocasiunea stabilirei budgetulu scóleloru de stata si a celoru comunali subventionate de statu s'a esperiatu până aci, cum-că cuantulu materialulu de focaritu recerutu dupa localitátile incaldinde nu s'a

proiectatu amesuratu indigintiei faptice, ci amesuratu priceperii individuali fara neci una basa reala. —

Pentru-că pre venitoriu sè se póta stabili cuantulu materialulu de focaritu in tóta directiunea pre date si base secure, aperiându in cátu e posibilu si interesele erariulu si pentru-că in genere se nu se póta face exceptiune in contr'a lui, — se ivesce necesitatea, că sè se compuna una carte despre localitátile incaldinde a totoruru instituteloru si a scóleloru de statu si a celoru comunali subventiunate de statu si despre cuantulu materialulu de focaritu ce se areta necesariu pre bas'a cuprinsulu acestor'a si despre spesele recerute la procurarea lui. —

Spre ducerea in deplinire a acestor'a comitu Inspectoratululu scolasticu reg., că se iée mesuri despre cuprinsulu localitátiloru incaldinde dela preparandiele de statu, dela scólele de fete superióre si dela scólele comerciale medie, mai departe dela tóte institutele de invetiamentu poporali de tóte categoriiele si subventiunate de statu, numindu mai de aprópe localitátile si acestea cuprindindu-le in unu conspectu separatu redactatu din partea unui fie-carui institutu si scóle dupa modelulu aici sub ./' alaturatu din impreuna cu una adeverintia data din partea jurisdictiunei locali despre pretiulu de piatiu a materialulu de focaritu si prelânga aceste la scólele de statu despre spesele de taiatu si vecturatu in tómpulu cátu se póte mai scurtu immediatu sè se tramita la esactoratululu ministeriulu de sub conducerea nóstra. —

(Modelu la numerulu esactoralu 1382 din anulu 1890).

Consp. despre lumin'a interna a localitatiloru ce suntu de a se incaldí

Comitatulu

Comun'a

Scóla

Nr. curentu	Localitatea	Luagimea	Latimea	Inaltimea	Volumulu cub. metrii cubici	Observat.
		metrii				
1	Cancelari'a directorulu . . .	10 6	4		240	
2	Chil'a prof. (invetiatoresca), (localitate oficiósa)	7 3.50	4		98	
3	Scóla de prop. pentru Cl. I.	27 6	4		648	
4	Scóla de prop. pentru Cl. II.	27 6	4		648	
5	Scóla de prop. pentru Cl. III.	20 6	4		480	
6	Scóla de prop. pentru Cl. IV. etc. etc.	20 6	4		480	
7	Sal'a de musica	13 6	4		312	
8	Sal'a de desemnulu liberu	—	—	—	—	
9	Sal'a de geometria	—	—	—	—	
10	Sal'a de gimnastica de ierna	10 8	4.50		360	
11	Cabinetulu fisicu	5 2.50	4		50	
12	Cabinetulu chemien	—	—	—	—	

Unu nou ramu de câscigu pentru invetiatoriu si pentru poporu.

Obiectele espuse din partea Ungariei la „espusetiunea higienica“ tiênuta in Berlinu au atrasu atentiunea generala, si intre acelea cu deosebire *plântele officinali, lipitorile si gândaceii* (de turbare). — Juriulu s'a enunçiatu, cumcà atari produse ale Ungariei in genere suntu fôrte destinsse, si cumcà unele n'au parechia. Si acestea dechiaratiuni de lauda numai decâtu au si fostu urmate de fapte, de-ôre-ce deja in anulu de dupa espusetiune au sositu din strainatate (inca si din Brasili'a, dela Capu si din Indi'a) la comerciantii nostri mai multe comande (in pretiu cam de una jumetate de milionu marce), decâtu inainte de ace'a.

Comandele potentiate inse numai cu mare incordare s'au potutu impleni; pentru-cà, desi totu tiênutul din patri'a nôtra e destulu de abundantu in tesaurii naturali amentiti, colectarea loru e atâtu de restrinsa si primitiva, încâtu unii articlii nu suntu de-ajunsu neci pentru indigintiele domestice, mai alesu pre tîmpulu a câte unui morbu epidemicu. —

Si cã acêst'a se întîmpla asiá, caus'a e nescienti'a, neesperinti'a intru exploatarea acestoru tesauri ai naturei. Dupa afirmarea comerciantiloru respectivi cu colectarea acestoru produse pâna aci se ocupa afara de câti-va economi inteligenti numai una parte a seracimei, si ace'a inca mai cu séma in comitatele ce cadu mai aprópe de capitala, din cari comunicatiunea cu comerciantii budapestani e mai usióra. Dar' in atare colectare nu este prea multa multiumita, de-ôre-ce poporulu sermanu neavêndu neci localitâti de manipulare acomodate, neci pnceperea receruta, de comunu presteza atari materii de calitate inferióra, cari numai dupa una alegere si curatire ulterióra se potu vinde. Acêst'a firesce are de urmare, cã poporulu ce se ostenesce cu colectarea adeseori câsciga numai cruceri acolo, unde ar' poté câscigá floreni, si traciese numai din di in di pre lãnga una atare ocupatiune, carea ispravindu-o cu pncepere ar' poté se ajunga la una buna stare stabila. —

Asia se pronuncia Paulu Király, carele dela espusetiunea din Berlinu s'a ocupatu multu cu acêst'a afacere. Resultatele acestei ocupari se aréta in datele ce urméza, cari nimenea nu le-ar' poté valorizá mai curîndu si mai cu succesu, cã cetitorii acestei fôie, pentru cari colectarea productelor officinali se imbia nu numai cã una ocupatiune laterala proventuósa si onorifica ci si cã unu atare mijlocu de instructiune, cu care potu deveni fundatorii buneistari a loru tiênuturi intregi. —

Ce atinge mai alesu ocupatiunea cu productele vegetali, e de sciutu, cã colectantele afla ocupatiune continua in decursu de 9—10 luni, pentru-cã cu deosebire in partea sudica a tierei începêndu din Februaru si pâna in Decembre totu-de-a-un'a -si afla de lucru, dupa cum -si face de obiectulu colectiunei sale seau intréga plânt'a, seau

unele pârti din ea (radecina, frundia, flóre fructu), neamentindu impregiurarea, cumcã multe plânte le póte cultivá colectantele in gradin'a sa propria seau in agrii sei si astu-feliu ocupatiunea cu acelea o póte insirá intre agendele sale economice ordinarié. —

Cum trebue apoi pregatitu materialulu adunatu cá se devina articlu comercialu de valóre: in respectulu acêst'a mai consultu e a cere instructiunea receruta dela comerciantii, cari au se cumpere materialulu, de-ôre-ce aceia cunoscu mai bine gustulu si pretensiunile. —

Cu unele indrumâri potemu servi si noi in urmatóriele: desvoltarea si cócerea plântelor fiendu legate de diferite anutêmpuri, e lucru firescu, cumcã atâtu plântele, câtu si pârtile loru numai in anutêmpuri acomodate se potu culege.

Unele specii de *radecini* se potu adúná si primavér'a; dar' celea mai multe au sè se adune tómn'a parte pentru-cã atunci suntu cópte deplinu parte pentru-cã mai ântâiu sè se póta valorisá si frundiele, florile seau fructulu plântelor respective. — Radecinele trebue uscate seau in form'a loru originarie seau taiate, unele chiaru meruntíte, totu-de-a-un'a avêndu grigia, cá uscarea se fia câtu se póte de egala si nu pripita. Radecinele puse la uscare trebue padite de umediéla, pentru-cã usioru se potu mucedí, ma se si potu stricá; ce'a ce numai dauna póte causá. —

Colectarea seau recoltarea *frundiiloru si ierburiloru* se póte întîmplá mai alesu primavér'a si la inceputulu verei. La acestea trebue avutu mare grigia, cá, încâtu e cu potintia materialulu uscatu se-si pastreze colóreá naturala. Pentru ace'a e mai cu scopu, cá acestea sè se usuce pre padimentu de scânduri si la umbra, unde materialulu ce trebue uscatu se intinde in straturi câtu se póte de rari si subtiri, pentru-cã usucarea sè se întemple regulatu.

Mai grea este colectarea si usucarea floriloru, din care causa acêst'a si pretinde atentiunea cea mai mare. *Este de lipsa, cã tóte pârtile florei se remânu intregi si se-si conserveze colóreá naturala*, cã-ci pentru florile reu uscate se capeta unu pretiu bagatelú. Asiá de esemplu pentru 100 chgrm. flori de Luminaritia, (cód'a vacei, verbascum) se platescu 70—80 fl., déca florile suntu frumóse, galbine cá aurulu, ér' déca s'au negritu, abia se platescu cu 5 fl., éra in strainatate nu le primescu neci gratis. Daun'a acêst'a se póte preveni asiá, déca mai ântâiu probâmu separatu usucarea unei fia-carei specie de flóre, atâtu la sóre, câtu si la umbra si nunai dupa ace'a aplicâmu si in mare metodulu adeveritu de bunu. —

La pachetarea frundiiloru si floriloru suntu de a se folosí saculetie de hârtia seau lade cuptusite cu hârtia seau saculetie de pânzã. —

Mai usioru se potu usucá si manipulá semêntiele si fructele. Aici lucrulu principalu este alegerea si curatirea, pentru-cã calitatea se fia egala, materialulu intregu si liberu de ori-ce amestecatura straina.

Urmatoriulu catalogu aréta plântele dimpreuna cu productele loru, cari se recomênda spre a fi colectate:

Catalogul plântelor oficinale si a produselor acestora.

Numirea latina si româna a plântelor si a produselor acestora.		Pretulul cumperarei 100 chgrm.	Observat.
Baccae Juniperi	Bobo de suépenu	4.50—5.50 cr.	
Baccae Spinae Cervin hung.	Bobo de lemnulu cânelui	20 fl.—24 fl.	
Capita papaveris	Capsule de macu	4 fl.—5 fl.	
Cortex Nucum	Cógia de Nucu	5 fl.—6 fl.	
Flores Arnicae	Flori de Arnica	23 fl.—25 fl.	
Flores Chamomillae vulgaris	Flori de Romonitia	18 fl.—40 fl.	
Flores Ciani coerulei	Flori de Vinetiele (1 chgrm.)	1 fl.	d. calitate
Flores Lavendulae hortensis	Flori de Lavendula (1 chgrm.)	1.—1 fl. 60 cr.	
Flores Malvae arboreae	Flori de Nalba négra	100.—110 fl.	
Flores Melliloti	Flori de Sulfina	16 fl.—18 fl.	flori curat.
Flores Millefolii	Flori de Cód'a siórecelului	10 fl.—12 fl.	
Flores Papaveris Rhcados	Flori de macu selbaticu	55 fl.—65 fl.	
Flores Sambucii	Flori de socu	26 fl.—28 fl.	
Flores Tiliae parvi folii	Flori de Teiu cu frund'a mica	35 fl.—40 fl.	
Flores Tiliae	Flori de Teiu cu frund'a mare	28 fl.—30 fl.	
Flores Verbasci	Flori de Luminaritia seu cód'a vacei	75 fl.—80 fl.	
Fructus Capsici	Paprica seu Ardeiu	75 fl.—80 fl.	
Folia Nucum Juglandi	Frundie de Nucu	12 fl.	
Herba Absynthii	Pelinulu	12 fl.	
Herba Altheae	Nalba rosea	8 fl.—10 fl.	frundiele
Herba Belladonae	Matraguna	20 fl.—30 fl.	
Herba Centauri minoris	Potroc'a	16 fl.—18 fl.	
Herba Cicutae	Cucuta	8 fl.—10 fl.	
Herba Hyosciami	Masalaritia	20 fl.—24 fl.	
Herba Malvae vulgaris	Nalba vulgura	8 fl.—10 fl.	
Herba Marrubii albi	Marrubiu	8 fl.—10 fl.	
Herba Melissa	Matacina	50 fl.—60 fl.	
Herba Menthae crispae	Minte eretia	50 fl.—60 fl.	
Herba Millefolii	Cód'a sioricelului	14 fl.—16 fl.	
Herba Plantaginis	Limb'a oiei	15 fl.—16 fl.	
Herba Pulmonariae	Plumunarit'a	20 fl.—24 fl.	
Herba Salviae hortensis	Jalea de gradina	40 fl.—45 fl.	
Herba Stramonii	Ciumafaia	10 fl.—12 fl.	
Herba Trifoli fibrini	Trifoiulu	12 fl.—13 fl.	
Herba Verbasci	Cód'a vacei	8 fl.—10 fl.	
Lichen Islandicus	Muschialu islandien	8 fl.—10 fl.	
Nuclei Persicorum	Oleiu din bóbe de suépenu	20 fl.—22 fl.	
Ol. Juniperi baccarum	Simburi de persecu	110.—115 fl.	
Radix Alcamae	Radecina de Robea	18 fl.—22 fl.	
Radix Altheae hung.	Radecina de Nalba	26 fl.—28 fl.	
Radix Lappae	Radec. de Brusturi	10 fl.	
Radix Belladonae	Rad. de Matraguna	28 fl.—30 fl.	
Radix Gentianae	Radecina de Dinsura	20 fl.	
Radix Hellebori nigri	Radecina de Spánzu	14 fl.	
Radix Hyosciami	Rad. de Masalaritia	14 fl.	
Radix Saponariae albae	Radecina de Saponelu albu	32 fl.	
Radix Taraxaci	Radec. de Papadia.	30 fl.	
Semen Conii maculati	Samentia de Cucuta	8 fl.—10 fl.	
Semen Hyosciami	Sam. de Masalaritia	45 fl.—48 fl.	
Semen Stramonii	Samen. de Ciumafaia	40 fl.—45 fl.	

(Dupa «Néptanitók Lapja»).

Ce atinge colectarea lipitorilor si a gândacilor érași se pôte dice, cumcà numai esemplare bune si întregi suntu de a se procurá si tramite negociatorilor. — Cu privire la vinderea acestora obiecte e de însemnatu, cã negociatorii pasiescu la conventiuni stabile numai cu acei liferanti, cari de-o parte in totu anulu suntu in stare a prestá cuanturi mai mari, ér' de alt'a parte in respectulu ordinii, punctuositatei si increderei nu dau ansa la esceptiunári. Ér' cum-cà atari conventiuni stabile suntu împreunate cu folóse mari, este afara de tota indoiei'a. Domnulu Király aduce dóue esemple, cari demustra pâna la evidentiá afirmatiunea de mai susu; si anume acestea: Unu proprietariu din comitatulu Toln'a in totu anulu capeta dela negociatoriulu din Budapest'a cu numele Neruda, (locuiesce in Hatvani-utca) dóue mii de floreni „numai pentru buruieni“; unu altu cetatianu din Bud'apest'a aduna insecte, le usuca cu grigia si clasificându-le, face téggu bunu chiar' si in strinatate, punéndu-se in corespondintia si legatura cu diferite muzee si scóle, astádi din acést'a ocupatiune a sa se bucura de una stare materiala buna. — Dnpu ce dar' cu ostelena pucina se pote face unu cascigu orecare-va si inca pre cele destulu de onorificu, recomandamu invetiatorilor nostri, cá se imbraciosieze acestu ramu de cascigu prin concursulu invetiatorilor si a poporului. —

Unu altu ramu de cascigu cam analogu cu acést'a ar' fi colectarea obiectelor din celea trei regne ale naturei. Acést'a la venitul materialu, ar' asociá si pre celu spiritalu.

Scimu, cã sciintiele naturali numai intuitive se potu propune de asia, câtu se aiba rezultatele dorite, tocmai pentru acea colectarea obiectelor naturali este de absolut'a necesitate. Ar' fi frumosu, ma chiar' de lipsa, cá fia care scola poporala se-si aiba cabinetulu seu de naturalie; cea ce se pote face cu usiorintia numai se voiesca invecetatorii nostri, caror'a deca s'ar' ivi dorinti'a, li-am edá in caus'a acést'a una instructiune, ce o vomu cuprinde-o într'o brosiura separata.

Acést'a brosiura va aretá cu de ameruntulu modulu ce este de a se urmá intru colectarea obiectelor naturali din tóte trei regnele.

Deci rogamu pre d. invetiatori se binevoiesca a ne in-scientiá in obiectulu acést'a pentru cá se ne compunemu lucrurile de asia, câtu se potemu satisfacé la tégpulu seu dorintieloru esprese.

Totu odata anunciamu, cumcà nu vomu întârdiá de a mai aretá in colónele acestei foie si alti rami de cascigu pentru invetiatori, numai se nu lipsésca voi'a de ai primí.

Invetiamentulu limbisticu in scól'a poporala.

Invetiamentulu limbisticu in scól'a poporala e celu mai importantu obiectu, între tóte obiectele de invetiamentu din scól'a poporala, dupa religione.

Si ce numimu óre invetiamentu limbisticu? „Invetiamentu limbisticu numimu acelu invetiamentu carele „are de obiectu limb'a in genere, adeca esprimarea cugeteloru prin cuvinte“ (Cum se mai potu esprimá cugetele)?

Cei mai multi dintre invetiatorii noștri români, audiendu vorbindu-se despre limba ca obiectu de propunere in scóla, cugeta numai la gramateca, o parere nu numai gresita in sine, ci impreunata si de armari rele pentru tractarea practica a acestui obiectu importantu. De acea aflaiu cu cale a areta mai inainte de tóte cuprinsulu seu ramurile invetiamentului limbisticu. Asiadara nu ambi-tiunea, nu superbi'a de a deveni autoru acestui articlu, presiede ánim'a mea la compunerea acestui'a.

Fia-mi permis, a aretá cuprinsulu invetiamentului limbisticu, intr'o deducere istorica inse scurta.

Têmpu indelungatu — câtu? nu se scia cu securitate — omenimea avú numai limba vorbita. In periodulu acest'a intielegerea între ómeni erá marginita in tẽmpu si spatiu, potú urmá numai „gura cu gura“, deórece sunetulu insusi durá tẽmpu prea scurtu, si nu strabatea in departare insemnata, ér' comunicarea prin traditiune schimosesce adese multu intielesulu originalu alu cugeteloru.

Mintea omenesca inse sciú delaturá defectulu acest'a, aflându scrisórea. Acumu erá si o limba scrisa. Cine a fostu anume acelu geniú extraordinariu, acelu „Domnedieu între ómeni“ dupa — cum — -lu numesce „Herder“, nu se scia cu securitate; cáci Egiptenii ascriu acést'a inventiune dñei „Isis“, Grecii — dieului, „Mercuriu“, apoi Fenicienii — lui „Taautk“. Dupa parerea multor'a, atát'a ar' fi positivu, ca aflarea scrisórei nu fú cu potintia, pâna cându nu s'a facutu mai antáiu observatiunea, ca miile de cuvinte dintr'o limba se compunu din prea pucine sunete elementare (*a, e, i, o, u, 'm, 'n, 's, 'f, 'v, 'z', etc.*).

Numai dupa-ce limb'a in urm'a acestei observári, se analisá in sunetele ei elementarie, (unu lucru, ce siguru cerú tẽmpu indelungatu), numai atunci se potu nasce intrebarea despre semnele visibile, cu cari se se ficesez fiacare sunetu. Aceste semne visibile, cari infaciosiédia sunetele audibile dintr'o limba, se numescu litere, complexulu lor — alfabetu ér' infaciosiarea cugeteloru cu ajutoriulu dñseloru — scriere seu scrisóre. (Tipariulu inventatu pre la anulu 1440 d. Christosu, nu e alt'a, decâtu scrisórea de masina).

Scrisórea, cugetele pre unu materialu órecare, le scapa de perire si schimosire, si prin acést'a inaintéza si generaliséza in unu modu laudabilu progresulu in cultura. Fára scrisóre astadi, scientiele n'ar' sta acolo unde stau.

De odata cu scrisórea — nu mai inainte! — se iví si cetitulu. Cugetele scrise adeca, proprie seu straine,

trebuiau érase deslegate, cu alte cuvinte: chiamate érase la ivire, adeca citate inainte — cetite.

Din cele premise se vede, ca limb'a mai ántáiu se vorbí, cea vorbita apoi se scrise ér' cea scrise se cetí; prin urmare limb'a cuprinde in sine: „vorbirea, scrierea si cetirea“. Limb'a se póte vorbí, serie si cetí bine ori reu, cu seu fara respectarea legiloru dñsei. Infaciosiarea legiloru, dupa cari o limba e a-se vorbí, scrie si cetí regulatu, se numesce gramateca, carea intru câtu tractéza despre scrierea regulata a limbei se numesce ortografia, ér' intru câtu privesce la esprimarea perfecta a cugeteloru — stilistica.

Cam pre scurtu, am aretatu ramurile, in cari se desface obiectulu principalu „limb'a“, si adeca: vorbirea, scrierea si cetirea cá desteritáti, ér' gramatec'a cu ortografi'a si stilistic'a ca scientie despre efeptuirea regulata a acelor'a.

Cunoscându acumu obiectulu din cestiune si dupa ramurile lui, ar' urmá aretarea importantiei, ce o cere dñsulu pentru viéti'a practica in genere, pentru scóla in specia, ca asia se-lu imbratiosiamu cu tóta caldur'a, si se-lu tractamu cu atentiunea, diligenti'a si zelulu, ce -lu merita.

Importanti'a lui resulta din urmatóriele:

I. Limb'a ca midilocu de exprimare a cugeteloru, unesce pre ómeni in societáti, sustienéndu între eli intielegerea imprumutata. Cá se apretiuimu dupa meritu momentulu acest'a, va ajunge a-ne infaciosiá in modu viu folósele, ce resulta pentru omenime din diferitele insotiri, ce esista, incepéndu dela familia, pâna la statu ba chiaru si omenime.

Esperintiele ce se facu, adeveturile ce se descoperu, limb'a le comunica unulu altui'a, cu gur'a ori in scrisu, si prin acea câscigulu comunu; astu-feliu cultur'a inaintéza si se latiesce între ómeni cu pasiu repedi si siguri. Fora limba, nu e cultura, mai multu: „fara limba omulu nu ar' fi omu“, d. e. se luámu pre Aebur, (unu principe mongolu) elu — Aebur, — dadura porunca, a se inchide 30 de prunci inca nevorbitori, — adeca de acei'a cari nu sciau vorbí — asia in câtu nimenea se nu póta vorbí cu micutii vrëndu astu-feliu a aflá, ca óre de care limba se va folosí fia-care mai ántáiu. Etatea vorbirei trecú, si desi prunciú crescuro toti la olalta, chiar' nice unulu nu pronuncia nici macaru unu sunetu articulatu; toti erau muti si de o natura cu totul animala. Éca limb'a ce influentia mare are!

Astadi cá nici cându mai inainte pretinde atátu statulu, câtu si beseric'a dela fia-care membru alu seu, cá se se póta folosí cu tóta potentiós'a desteritate de limb'a sa materna, pentru cá acestea se nu fia impedeate in nevointiele loru fericitórie facia cu societatea omenesca.

Insusi progresulu in scóla depinde cu totul dela desteritatea prunciloru in limb'a loru materna. Ce ar' fi de invetiamentulu din scóla, cându invetiatoriulá si invetiaceii ar' fi cu totii muti? Cu câtu scolarii inaintéza mai multu in limba, cu atátu intielegu pre invetiatoriu mai bine, acest'a se póte miscá la propunere mai liberu, pro-

gresulu e mai sigur si mai invederatu. Éca dara că dela progresulu in limba depinde progresulu in tóte celealalte obiecte de invetiamentu, si cu totu dreptulu se judeca starea unei scóle dela inaintarea scolariloru in limb'a materna.

Din cele premise se va convinge fia-care invetiatoriu că tractarea invetiamentulu limbisticu in scól'a populara pretinde unu metodu bunu ratiunalu, seriozitate, zelu si diligentia de piatra.

Cându constatamu importantia cea mare, ce o are invetiamentulu limbisticu pentru vietia si scóla, nu ne potemu ascunde fric'a, că unii dintre confratii invetiatori impinsi de unu zelu esplicabilu, voru alunecá a merge in privinti'a acésta prea departe, avêndu adeca scopuri ne-realisabile, scopuri ce ar' stá in dispropoziune cu poterile cele marginite ale scolariloru, precum si cu timpulu celu scurtu, de care póte dispune. Chiaru pentru acea afaiu cu cale a vorbí numai decátu aici despre scopulu invetiamentulu limbisticu in scól'a populara. Scól'a populara. n'are de scopu, a face din scolarii sei, nici oratori, nici poeti si nici filologi: spre tóte aceste -i lipsesce tîmpulu si poterea, scopulu ei facia cu limb'a e si trebue se fia mai marginitu, chiaru pentru acea inse, va fi mai practic, mai realisabilu.

Acestu scopu resulta din insasi natur'a limbei. Limb'a adeca ne sierbesce ántáiu, si mai ántáiu spre a luá, seu primí cugete dela altii.

Acést'a primire presupune audire, inse nu audire numai cu urechi'a fisica, ci si cu cea intelectuala, fiendu in eternu cu atentiune la cea ce ne impregiura. Spre acést'a inse scolarii trebue pregatiti si dedati, si pentru acea scopulu invetiamentulu limbisticu in scól'a populara va fi a) a pune pre scolari in starea de a pricepe seu intielege tóte cugetele, câte li-se presenta, fia in graiu viu, fia in scrisu, intru câtu adeca le potu intielege dupa graiulu loru de desvoltare spirituala. Problem'a acést'a o vomu numí scopu formalu alu invetiamentulu limbisticu.

Limb'a ne sierbesce a dóu'a, spre a dá seu comunicá altor'a cugetele nóste. Vieti'a sociala de astadi face in privinti'a acést'a pretensiuni mari; căci care omu de ori ce chiamare s'ar' poté dispensá dela desteritatea de a-si poté impartasi cugetele sale scurtu si intielesu! Pentru acea problem'a invetiamentulu limbisticu va fi: b) a face pre scolari abili de a-si impartasi seu comunicá cugetele proprii unumai cu gur'a ci si in scrisu, adeca cugetele căscigate despre totu ce au intielesu, sîmtitu si voitu. Acésta problema vomu numi-o scopu materialu.

Limb'a in fine e not'a caracteristica a unei natii; pentru acea problem'a invetiamentulu limbisticu va fi: c) a lucrá intru acolo, că sierbindu celoru-alalte dóue scopuri se descepte, consolideze si nobiliteze in scolari totu odata si conscientia nationala. Acésta problema vomu numi-o scopulu nationalu alu invetiamentulu limbisticu.

In urmatóriele me voiu incercá a vorbí — cam pre scurtu — despre „invetiamentulu intuitivu“ adeca despre vorbire.

Impresiunile, ce le primesce sufletulu nostru despre obiecte prin sîntiuri, se numescu intuitiuni. Asiadara prin intuitiuni nu intielegemu numai intipuirile ce le căsciga sufletulu prin sîmtiulu vederei, ci fia-care intipuire la care ajungemu prin sîntiuri.

Si óre ce intielegemu prin invetiamentula intuitivu? Éca ce: „Tóte acele pregatiri, de cari se folosesc scól'a spre a ajutá pre prunci la cuprinderea lumei esterne, la cugetare si vorbire“.

Intipuirile, ce le primesce prunculu in primii ani ai vietiei suntu multu-pucinu confuse; numai pre incetu ajunge acolo, de a privi individiu cu scopu. Pre lángea acea, se desvólta mai ántáiu fórté puternicu si sîmtiulu vederei, si prunculu invétia cu incetulu a privi obiectele cu conscientia, asiá incátu nu numai sîmtiesce, ci incátva si cugeta. In adeveru invetiamentulu intuitivu nu e unu obiectu propriu cá cetitulu, scrisulu, computulu etc., fiendu-cá elu are totusi a face cu anumite lucruri, ce-i stau prunculu aprópe, si pre care elu voiesce si trebue se le invetie a-le cunosce si mai de aprópe, si asup'r'a caror'a are a se esprimá liberu. De acea me voiu incercá a descrie importantia invetiamentulu intuitivu pentru scól'a populara.

Cei mai multí barbati de scóla atribuescu invetiamentulu intuitivu o asiá mare valóre, incátu ar' dorí cá se fia continuatu cá o scientia despre lume si ómeni si in clasele mai de susu a unei scóle populara mai inalte. Incátu acestia pretindu, cá acestu obiectu se se propuna in clasele amintite mai susu in óre anumite, intru atát'a nu me unescu cu dînsii. Inse -lu tienu absoluta de lipsa, pentru despartiemintele inferióre a unei scóle populara pentru prunci de 6—8 ori multu 9 ani, pentru-cá pregatesce pentru celealalte obiecte de invetiamentu; inse dupa ce acesti'a din urma pasiescu, cá obiecte de sine statatórie -si pierde insemnatarea cá obiectu pregatitoriu, pentru-cá si acestea trebue se se propuna intuitivu, ori mai bine dîsu elu se continua in ele. Si óre pentru ce am dîsu cá elu nu ar' trebuí se lipsésca din scólele nóstre populara, si anume dela pruncii de 6—8 ori multu 9 ani? Urmatóriele motive voru aretá importantia lui: **A. B. Popu,** invetiatoriu.

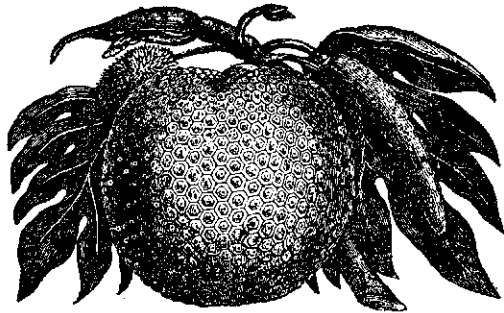
(Va urmá).

Arborele de pâne.

(*Artocarpus incisa*).

Arborele de pâne (v. fig. a) dimpreuna cu smochinulu si cu speciile de fragari (dudi) apartiene de famili'a *Moraceae*. Elu se afla pre insulele Oceanulu pacificu, unde pentru arsiti'a cea mare a sórelui nu priesce gráulu si secar'a si unde merele, perele si prunele nóstre au numai unu gustu neplacutu si unde la inceputu lipséau vac'a, calulu, cap'r'a si alte animale domestice folositorie, — acolo, dîcu, se afla si traiesce arborele, alu carui fructu dá unu feliu de

pâne, si astu-feliu acést'a plânta suplînesc tôte speciile de cereale ce se afla pre la noi si inca fâra de a pretinde dela indigeni mari ostenele.

(Fig. a).

Arborele de pâne e de dôte specie cultivatu si selvaticu; celu de ântâiu nu produce semântia capace de a încolți, precum produce alu doilea, din acést'a cauza sporirea lui se face prin sade seau prin botosire. Celu selvaticu se afla cu multimea in padurile de pre acolo; se sporesce prin semântia, ce o transpôrta liliaculu numitu *cânele sboratoru* (*Pteropus edulis*) si afinii lui, cari cu multa placere -i cauta fructele si costéza din ele.

Locuitorii de pre insulele amentite nu se mai ingrînescu de plugaritu, de semenatu, sapatu si secerisiu, ci sadescu arbori, pre cari li cresce pânea, din care cauza aceia se si numescu arbori de pâne. Ei suntu nescu arbori înalti, frumosi, cu corona rotunda avêndu rami întinsi prevediuti cu frundie adâncu spintecate, jocându multe colori între colórea verde închisa si între cea rosia deschisa; din cari indigenii -si facu caciule, cari ce e dreptu nu tiênu multa dar' prindu bine in arsîti'a cea mare a sórelui.

Dar' de mai mare insemnatate suntu fructele acestui arbore. Form'a fructelor e rotunda, suntu de marimea unui capu de omu si se asemena cu unu pepene; suprafi'a lui este scortîosa, dura. Ele se produc pre trunchiu seau pre rami. Uneori dupa trebuintia le culegu si necópte întocmai precum facu la noi cu fasolea si mazerea; dar' acelea, cá se le póta mâncá, le baga in cenusia calda seau in spusa, unde le tiênu cam diece minnte, precum se face cu crumpenile, cá sê se cóca respective sê se friga. Dupa ce se scotu din spusa, se despóia de cógia si remâne numai carnea seau mediulu celu grasu albu cá laptele, care dá una mâncare placuta. Déca mediulu acést'a se piseza bine si se amesteca cu mediulu fructului de Cocus, atunci se obtiêne una adevêrata delicatasa. —

Preste totu inse fructele se culegu, cându suntu bine cópte. Indigenii iesu acum cu bucuria la paduricile sadite si ingrîgite de ei, ai caroru rami încarcati -i îmbia cu pâne. Fructele culese mai ântâiu se despóia de cógia si de semântia, dupa ace'a se punu in vase de lemn, unde se batucescu bine; de aci apoi se iêu si se impartu in pachete de frundie infasiurate cu fibre tari si acestu proviantu se pastreze in locuri subterane, ce se asemena cu celariile. In acestea se conservéza mass'a fructelor ani

îndelungati; si e de insemnatu cá cu câtu se conservéza têmpu mai multu, cu atâtu câsciga in bonatate.

Cându apoi locuitoriulu respectivu are lipsa de pâne, ia din mass'a ace'a, câtu -i trebue si o cócc între pietrii infierbîntate. Pânea acést'a, ce e dreptu, are unu gustu cam amaru, dar' in cólea semena cu pânea cea fina de grânu; — unu gustu mai placutu capeta asia, déca se asiédia într'unu vasu cu apa; in casulu acést'a dá unu pudding minunatu.

Arborele de pâne se póte numi pentru locuitorii acelor insule una adevêrata binecuvêntare, si cum nu, cându elu produce in noue luni încotinu, adeca din Novembre pâna in Juliu; dupa ce s'au culesu fructele celea cópte numai decâtu se areta altele nóue.

E de insemnatu cá arborele de pâne produce fórte multe fructe, asia câtu doi — trei arbori suntu de ajunsu spre a nutri unu omu si déca unu tata de familia a plântatu diece — doisprediece arbori, atunci ai sei suntu prevediuti si ingrîgiti pentru unu têmpu îndelungatu, pentru-cá unu arbore produce in decursu de 60—70 ani.

Cându arborele nu mai produce, atunci -lu taia si facu scânduri din elu, cari le folosescu la edificarea caselor; din arborii têneri obtiênu si sfasii, din cari indigenii -si pregatescu materii, din cari -si facu vestimente. — Déca trunchiulu arborelui se gauresce, curge din elu unu feliu de resina, carea se întrebuintiêza spre diferite scopuri domestice, mai alesu spre a lipi diferite obiecte. —

Electricitatea.

(prelegere practica din fisica).

(urmare).

Resumare.

Cum se numesce poterea, care se produce in cilindru de sticla si in colofoniu prin frecare? Cum se numescu corpurile, in cari prin frecare se pote produce electricitate? Ce atrage la sine si dupa aceea erasi respinge corpulu electricu? De câte felii e electricitatea produsa prin frecare? Corpurile încarcate cu ce feliu de electricitate se respingu? Cari se atragu? Cum se numescu corpurile, cari primescu electricitatea din unu corpu electricu si o conduc mai departe? Numesce vre-o câti-va conducatori buni de electricitate! Cum se numescu corpurile, cari nu primescu electricitatea din unu corpu electricu? Numesce câti-va conducatori rei de electricitate. Vér'a, cându su ferbintieli mari, unde se afla electricitate multa? In ce se aduna electricitatea atmosferica. Cum se numescu norii încarcati cu electricitate? Ce se intempla, deca unu noru electricu se apropia de unulu neelectricu? Ce e fulgerulu? Pentruce vedemu schinteu'a electrica in forma lunguretia? Dupa fulgeru de regula ce urméza? Ce este tunetulu? Cum se nasce tunetulu? Pentru ce audimu mai tardiu tunetulu decâtu vedemu fulgerulu? Cându audimu tunetulu chiaru atunci, cându vedemu si fulgerulu? Cum potemu calculá departarea fulgerului? Deca fulgerulu sare josu pre pamentu de regula pre cari obiecte le lovesce? De ce trebue se ne ferimu cându fulgera? Cu ce aparatu se potu scuti edificiele de fulgeru? Cine a inventatu para-

fulgerulu? Din câte parti sta? Cum se asiédia rud'a, care prinde fulgerulu? Ce facu, cá se nu se ruginésca? Ce este feruminatu de capetulu din josu a rudei prime? Ce facu si cu a doua ruda, cá se nu ruginésca? Unde conducu rud'a a dou'a? Face fulgerulu stricatiune in cas'a providiuta cu parafulgeru? Scutesce parafulgerulu si casile vecine?

Galvanismulu.

Materia de invetiamentu. Intr'unu pocalu nu chiar plinu de acidu sulfuricu subtiatu bagamu doue lespedi, un'a de arama si alt'a de zincu, asiá cá acelea se nu se atinga un'a cu alt'a. Lespedile acestea se voru electrisá; lespedeá de arama vá capetá electricitatea positiva, cea de zincu electricitate negativa. Déca provedemu lespedele cu câte unu firu de drotu si capetele din susu ale fireloru le apropiamu unulu de altulu, atunci sare o schinte'a electrica. Semnu, cá doue metale puse in legatura prin unu acidu se eelectriséza. Electricitatea produsa in modulu acest'a se numesce galvanismu dela aflatoriulu ei Galvani. Galvanismulu e de acea-si natura cu electricitatea produsa prin frecare si cu electricitatea atmosferica. In modulu acest'a se póte produce fórte multa electricitate, care se folosesce la telegrafu, la iluminare si chiar spre vindecare.

Pertractare. Aci am copii o lespede de arama si un'a de zincu. La câte unu capetu a lespediloru e intaritu câte unu drotu. Se apropiamu capetele droturiloru de olalta! Observati cev'a? N'am observatu nimicu. In pocalulu acest'a voiú torná mai ántáiu apa si apoi pucinu acidu sulfuricu (in 10 parti de apa o parte de acidu). Ce am tornatu in pocalu? Apa si pucinu acidu sulfuricu. Acum voiú asiédia in pocalu lespedeá de arama si de zincu asiá inse cá se nu se atinga. Ce am asiediatu in pocalu? O lespede de zincu, si un'a de arama. Cum le-am asiediatu? Asia, cá se nu se atinga. Vina si apropia de olalta capetele droturiloru N! Ce observi! Cá saru continuu schinteiá din capetulu unui drotu in celu alaltu. Ce schintee póte se fia ast'a? Schintea electrica. Asia e copii schinteile, ce saru aci, suntu cá schinteile ce au saritu din stiel'a frecata. Dar' aci inca prin frecare s'a produsu electricitatea? Nu s'a produsu prin frecare. Cum s'a produsu? Asia cá in pocalulu cu apa si acidu am asiediatu o lespede de arama si un'a de zincu, ale caroru capete din susu suntu providiute in câte unu drotu. Cum (prin ce) au venitu in atingere celea doue lespedi? Prin ap'a sulfata.

Electricitatea produsa in form'a acest'a se numesce galvanismu dela Galvani, unu omu invetiatu care o-a aflatu, si e cu totulu de aceasi natura cu electricitatea produsa prin frecare si cea atmosferica. Cum se numesce electricitatea produsa in form'a acest'a? Galvanismu. Dela cine si-a capetatu numirea? Dela Galvani, unu omu invetiatu, care o-a aflatu. Se deosebesce de electricitatea produsa prin frecare si de cea atmosferica? Nu se deosebesce, ei e de aceasi natura.

Cându au venitu acestea doue lespedi in atingere prin acidu, in lespedeá de arama se produce electricitate positiva, in cea de zincu electricitate negativa. Ce electricitate se produce prin atingere in arama? Electricitate positiva. Si in zincu? Electricitate negativa.

In modulu acest'a potemu produce fórte multa electricitate, care se folosesce la telegrafu, la iluminare si chiar si cá medicina spre vindecarea unoru morburu. Cum potemu noi produce multa electricitate? Prin atingerea unoru metale prin fluide. Unde se folosesce electricitatea produse prin atingere? La telegrafu, la iluminare si cá medicina spre vindecarea unoru morburu.

Cându impreunamu capetele droturiloru dela celea doue lespedi, electricitatea trece dintr'o lespede intr'alt'a si trecerea acést'a se numesce torente electricu. Cându trece electricitatea dintr'o lespede intr'alt'a? Cându impreunamu capetele droturiloru (seau mai bine dísu cându celea doue lespedi le impreunamu cu unu drotu). Cum se numesce trecerea electricitátií dintr'o lespede intr'alt'a? Torente electricu. La telegrafu trece torente electricu prin drotulu ce -lu vedeti cu o repediune fórte mare dela o statiune la cea alalta. Déca drotulu dela telegrafu ar' fi isolatu (abdsu cu matasa, care e conductoriu reu de electricitate) intr'unu momentu ar' incungiurá pamentulu. Cum trece torente electricu prin firulu (drotulu) telegraficu? Cu o repediune fórte mare. Printr'unu drotu isolatu in cátu tēmpu ar' incungiurá pamēntulu? Intr'unu momentu. Prin telegrafu, copii, ce voimu se-i spunemu cuiú'a din Buda-pest'a, Vien'a Parisu seau Londr'a (copii sciú din geografia) -i potemu spune momentanu.

Resumare.

Numai prin frecare potemu produce electricitate? Cum mai potemu produce electricitate? Cum se numesce electricitatea, care se produce prin atingerea aloru doue metale prin acidu. Pentru ce se numesce galvanismu? De acea-si natura e galvanismulu cu electricitatea produsa prin frecare si cu cea atmosferica. Ce electricitate se des-vólta pre arama? Pre zincu? Pote se produce electricitate multa prin atingerea aloru doue metale prin acidu? Cum se numesce trecerea electricitátií dintr'o lespede intr'alt'a? Unde se folosesce mai cu séma electricitatea produsa in modulu acest'a? Cu repediune mare trece torente electricu prin firulu telegraficu¹⁾.

Propusetiune compusa.

(Prelegere practica din I. materna).

I. Propusetiunea compusa prin coordinatiune.

Invetiatoriulu scrie pre tabla propusetiunea urmatória: Ap'a trece, pietrile remánu. Ce am scrisu pre tabla N? Mai ántáiu despre ce am dísu cev'a? Despre apa. Si a dou'a óra? Despre piétr'a. Asia dara despre câte lucruri (obiecte) am dísu cev'a? Despre doue. Câte propusetiuni 'su pre tabla? Doue. Care e propusetiunea prima? Care e a dou'a? Cetesce-le acum intr'un'a! Voi pana acum canosceti propusetiunea simpla, propusetiunea amplificata si contrasa: propusetiunea de pre tabla de care din acestea trei se tine? Nu se tine de nici un'a. Asia e copii, nu se tine de nici un'a. Propusetiunea acést'a e compusa din doue propusetiuni. Ce am dísu? Cá propusetiunea acést'a e compusa din doue propusetiuni. Voiú mai scrie inca o propusetiune de acestea. Caiuu a fostu lucratoriu de pamentu, é^r Abelu pastoriu de oi. Cetesce N! Din câte propusetiuni e compusa si propusetiunea acést'a? Din doue. Care e prim'a? Care e a doue? Vedeti copii noi potemu impreuná, compune doue propusetiuni intr'un'a. Atare propusetiune se numesce compusa. Cum se numesce? Compusa. Care se numesce propusetiune compusa Spune-mi o propusetiune compusa N! Si tu N! Si tu N! etc.

Fiti atenti, cá ve voiú mai spune cu o propusetiune compusa: Vēntulu sufla si mamalig'a fierbe. Bine suna

¹⁾ Cu intentiune am luatú pre cátu s'a potutu de pre scurtu galvanismulu, cáci e lucru cam greu pentru copii. Scopulu e, cá se aiba ceva idéa si despre asta, cea ce nici la o întēmplare nu strica.

propusetiunea acést'a? Nu suna bine. Pentru ce? Pentrucă propusetiunea „mamalig'a fierbe“ nu se nimeresce cu propusetiunea: „vântulu sufla“. De aci potemu invetiá, cá numai ce propusetiuni se potu compune? Numai propusetiunile, cari nimerescu la olalta. Asia e copii se potu compune, cari nimerescu seau mai bine dísu a le caroru întielesu e in ceva legatura. Cari propusetiuni se potu compune? Acelea, ale caroru întielesu e in ceva legatura. Spunemi acum o propusetiune compusa din doue propusetiuni intru ale caroru întielesu se fia ceva legatura! Si tu N! etc.

Acum voiu scrie alta propusetiune; Invetiatoriulu întreba si scolarii respundu, Ce felu de propusetiune e si acést'a? compusa din câte? Din doue. Cari e prim'a? Invetiatoriulu întreba. Are acesta întielesu deplinu? Are care e a dou'a propusetiune? Scolarii respundu. Are si acést'a întielesu deplinu? Are. Spune-mi o propusetiune compusa din doue propusetiuni, cari se aiba întielesu de sine! Si tu N! etc. Propusetiunea care stá din doue propusetiuni, ce au întielesu de sine, se numesce compusa prin coordinatiune. Cum se numesce propusetiunea, care stá din doue propusetiuni, ce au întielesu de sine? Compusa prin coordinatiune. Asia e copii, pentrucă propusetiunile suntu nedependinte puse un'a lângá alt'a, adeca coordonate. Spune-mi o propusetiune compusa prin coordinatiune! Si tu N! si tu N! etc.

Am scrisu inca o propusetiune cetesce N! Omulu -si propune, Domnedieu dispune. Ce propusetiune e si acést'a? Propusetiune compusa. Au întielesu de sine amendoue propusetiunile? Au. Si prin urmare cum e compusa? Prin coordinatiune. Pentru ce dícemu cá suntu coordonate? Pentru cá amendoue au întielesu deplinu si suntu puse un'a lângá alta. Uitati-ve ce semnu am pusu intre acestea doue propusetiuni? Coma. Ce semnu trebuie se punemu intre doue propusetiuni coordonate? Coma. Vina la tabla N! si scrie propusetiunea: „Eu me ducu, tu remái“ punéndu semnele de lipsa. (Se dictéza mai multe propusetiuni).

Intre propusetiunile unei propusetiuni compuse se folosesc de multe ori coma punctata (;). Coma punctata se pune mai cu séma intre propusetiuni mai lungi, a caroru întielesu nu stá in legatura asia strinsa. Ce semnu se mai pune intre propusetiunile coordonate din un'a compusa? Com'a-punctata. Intre cari propusetiuni se pune mai cu séma com'a punctata? Intre propusetiunile coordonate, a caroru întielesu nu e in legatura strinsa.

Voiu scrie pre tabla câte-v'a propusetiuni de acestea. Sórele este faci'a lumei; Domnedieu l'a facutu spre a insufleti natur'a. 2. Omulu celu tare suferé fára a se plânge; omulu celu slabu plânge fára a suferi. 3. Celu ce se insotiesce cu cei cuminte se întieptiesce; sociulu nebuniloru se face cá ei. etc.

Care e propusetiunea prima? Ce semnu am pusu intre propusetiunile coordonate? Com'a punctata. Pentru ce am pusu com'a punctata? Pentru cá întielesulu propusetiunii a dóu'a nu e in legatura strinsa cu întielesulu propusetiunii prime. (Totu asia se se puceada si cu celu alalta propusetiuni).

Spune-mi o propusetiune compusa prin coordinatiune, in care se se foloséscá com'a punctata! Scrie o pre tabla! Si tu N! Si tu N! etc.

Se mai invetiamu inca cev'a despre propusetiunea compusa! Invetiatoriulu scrie pre tabla urmatóriele propusetiuni: 1. Cânele latra si lupulu urla. 2. Eu voiu

scrie, ér' tu vei dictá. 3. Corpulu nostru e moritoriu, inse sufletulu e nemoritoriu. 4. Domnedieu este tatalu toturoru ómeniloru; prin urmare noi toti suntemu fiii lui. 5. Ti-am dísu se siedí acasa, totusi ai venitu. etc.

Cetesce propusetiunea prima N! Din câte propusetiuni e compusa? Din doue. Cari e prim'a? Cânele latra. Care e a dou'a? Lupulu urla. Ce cuvéntu se afla intre acestea doue propusetiuni? Conjunctiunea: si. Spuneti-mi câte o propusetiune compusa prin conjunctiunea si! Intre ce propusetiuni se folosesc conjunctiunea: si? Intre propusetiunile coordonate. Conjunctiunea acést'a, fiendu-cá se pune între propusetiunile coordonate se numesce coordinatoria. Cum se numesce? Conjunctiune coordinatoria.

In propusetiunea a dou'a cu ce conjunctiune amu impreunatu coordonatele? Cu conjunctiunea ér'. Ce semnu am pusu in aintea conjunctiunii ér'? Coma. Ce conjunctiune am folositu in a trei'a? patr'a? cincea? Ce conjunctiuni suntu acestea fiendu-cá léga propusetiuni coordonate? Conjunctiuni coordinatória. Ce semnu am pusu in aintea conjunctiunii inse? Coma. Dar' inaintea conjunctiunii prin urmare? Coma punctata. In aintea conjunctiunii totusi? Coma. Dar' in propusetiunea prima in aintea conjunctiunii si, pus'am ceva semnu? N'am pusu nice unu semnu. Insemnati-ve bine copii, in aintea conjunctiuniloru coordinatória afara de si totu-de-a-un'a se pune coma seau coma punctata. Ce semnu se pune in aintea conjunctiuniloru coordinatória? Com'a seau com'a punctata. In aintea carei conjunctiuni nu se pune nice unu semnu? Inaintea conjunctiunii si.

Spune-mi o propusetiune compusa cu conjunctiunea ér'! Scrie-o pre tabla! Si tu N! etc.

Spune-mi o propusetiune compusa cu conjunctiunea inse! Scrie-o! Spune-mi un'a cu conjunctiunea prin urmare! Scrie-o etc. etc.

Se luamu inca odata propusetiunea prima! Din câte propusetiuni e compusa? Din doue. Care e prim'a? Cânele latra. Potemu-o scrie ast'a si separatu? Potemu. Pentru ce? Pentru cá are întielesu de sine. Déca o vomu serie separatu, ce semnu trebuie se punemu dupa ea? Punctu. Pentru ce? Pentru cá are întielesu deplinu. Dar' dupa propusetiunea a dóu'a? Era potemu pune punctu. Asia dara ce potemu face cu propusetiunile coordonate din o propusetiune compusa? Le potemu separá. Pentru ce? Pentru cá fia-care are întielesu deplinu. Ce semnu punemu dupa fia-care propusetiune? Punctu.

Tem'a I. Scrieti 5 propusetiuni compuse, in cari propusetiunile coordonate se fia despartite prin coma.

Tema II. Scrieti 5 propusetiuni compuse, in cari coordonatele se fia despartite prin com'a punctata.

Tema III. Scrieti propusetiuni cu tote compusetiunile coordinatória.

Tem'a IV. Din bucata de lectura nro — scrieti propusetiunile coordonate.

P. Ungureanu.

(va urmá).

Rogámu pre stimatii abonati, cari inca nu si-au achitatu abonamentulu, se binevoiesca a ni tramite pretulu.